

Hafız Abdullah Tezemir (1871-1940)

1871 yılında İzmit sancağına bağlı Adapazarı kazasında doğmuştur. Babası Adapazarı eşrafından Emir Ali Efendi, annesi Nefiye Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Adapazarı'nda tamamladıktan sonra eğitim için İstanbul'a gelmiştir. Dönemin en önemli medreselerinden olan Fatih Medresesinde eğitim aldıktan sonra müderrislik diploması almıştır. Bir süre müderrislik yaptıktan sonra Adapazarı'na dönerek baba mesleği olan ticarete atılmıştır. Bu arada Meclis-i Maarif Encümenliğinde görev yapmaktaydı.

1919 yılı başlarında kurulan Adapazarı Emniyet Bankasında müdürlük yaparken Milli Mücadele'ye katılma kararı almıştır. Adapazarı bölgesinde milli güçlere destek vermiştir. İstanbul'un işgalinden sonra Ankara'da toplanacak ulusal meclis için yapılan seçimlerde İzmit adına Adapazarı'nda seçilmiştir. Dönemin Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey, 23 Nisan 1923'de BMM Başkanlığına yolladığı telgrafta, mahalli ulemadan olduğunu belirttiği Hafız Abdullah Efendi'nin ilçede çoğunluğun katılımıyla seçildiğini belirtmiştir. 28 Haziran 1920'de Meclise katılan Hafız Abdullah Efendi'nin seçim mazbatasını 6 Temmuz'da onaylanmıştır.

I.TBMM'de Şeriye, Evkaf, Kavanin-i Maliye (Mali Kanunlar), Defter-i Hakani (Tapu Kadastro) ve İktisat komisyonlarında çalışmıştır. Dönem boyunca 50 kez açık görüşmelerde, 20 kez de gizli oturumlarda söz hakkı almıştır.

Hafız Abdullah Efendi, görev yaptığı süre boyunca Meclise iki önerge vermiştir. İlki 16 Ekim 1920 tarihli "(Derseadetteki şehremanetinin teşkilâtını havi olmamak üzere Ankara'da dahi bir şehremanetinin teşkilini teklif eyerim" şeklindeki önergesidir. Meclis Başkanı mebuslardan önerge ile ilgili açıklama isteyip istemediklerini sormuş, ancak olumlu yanıt alamamıştır. Bazı mebuslar bunun bir kanun teklifi olabileceğini ileri sürmüştür. Ankara'da belediye teşkilatının kurulmasına ihtiyaç olduğunu düşünen Hafız Abdullah, önergesi ile ilgili açıklama yapmaya hazır olduğunu belirtmesine rağmen, bunu gerçekleştirilmeden Meclis Başkanı önergeyi oya sunmuş ve önerge reddedilmiştir. İkinci ve son önergesini İznik'in işgal edilip geri ele geçirildikten sonra İznik halkının yaşadığı zorlukları öğrenmesi üzerine vermiştir. 27 Aralık 1920 tarihinde İznik ahalisine yardım edilmesini talep eden önergeyi Meclis başkanlığına sunmuştur. Bu önerge Mecliste hemen kabul görmüş ve görüşülmek üzere Dahiliye Vekâletine gönderilmiştir.

Hafız Abdullah Efendi, I. TBMM'de birçok kez söz almış, konuşmalar yapmıştır. Seçim bölgesi olan İzmit'in ekonomik ve eğitim sıkıntılarını sıklıkla dile getirirken, alınması gereken önlemler konusunda da görüşlerini açıklamaktan çekinmemiştir. Bununla birlikte Adapazarı'nda Maarif Encümeninde yer aldığı için savaş döneminde okulların durumunu yakından izlemiştir. 4 Ekim 1920'de eğitimin geliştirilmesi hakkında verilen bir kanun teklifi görüşülürken ilköğretimin yerel yönetimlere (Maarif Müdürlükleri ve Encümenler aracılığıyla) bırakılması konusunda verilen önerge üzerine, halkın eğitim giderlerine para vermemelerine ve maarif encümenliklerinin okulları kapatmalarına neden olarak, hocaların ve öğrencilerin namaz kılmadıklarını göstermiştir. Halkın, "aleni bir surette o muallimler namaz kılmazsa, talebeler arkasında namaz kılmazsa, o tahsilden bu millet fayda görmez diye" okullarını kapattıklarını ileri sürmüştür. Bu görüşler onun mu yoksa yaşananları mı aktarıyor, bunu tam olarak anlamak mümkün değildir. Maarif Vekili Dr. Rıza Nur, Hafız Abdullah Efendi'ye cevap vererek, bu yaklaşımın genel bir hastalık olduğu kanaatini ifade

Hafız Abdullah Tezemir

etmiştir.

1922 Mart-Nisan aylarında nahiye özelinde yerinden yönetimlere ileri derecede yetkiler vermeyi öngören, ancak yasalaşmayan “İdare-i Kura ve Nevahi Kanun” layihası görüşmeleri sırasında Hafız Abdullah’ın nahiyelerdeki seçimlerde, derebeylerin ve zorbaların baskısından kurtarılması konusundaki görüşleri dikkat çekicidir. Rusya’da iken şahit olduğu gizli oy verme sistemi ile halkın baskı altında kalmadan, özgürce oy vereceğini savunmuştur. Bazı vekiller, örneği Ruslardan vermesine tepki gösterince Hafız Abdullah, ilim ve irfan neyi öngörüorsa nerede olursa olsun oradan alınması gerektiğini, Rusların bu usulün Türklerden çıktığı söylediklerini de aktarmıştır. Buna rağmen önün önerisi kabul görmemiştir.

Mebuslar yöneticilerle ilgisi (kaymakam, mutasarrıf vs.) şikayetlerini dile getirdikleri 1 Nisan 1922 tarihli oturumda söz alan Hafız Abdullah, bu sorunları ortadan kaldırmak için kanun ve liyakatin esas alınması gerektiğini savunmuştur. Nizamnameye göre; bir kişinin kaymakam olabilmesi için en az 6 yıl nahiye müdürlüğü yapması gerekiyordu. Kaymakamlıkta 8-10 yıl kaldıktan sonra mutasarrıf, ondan sonra da vali olarak atanabiliyordu. Oysa mevcut olan uygulamada bu kurallar dikkate alınmadan keyfi şekilde atamalar yapıldığı için herkes birilerinden şikayetçi olduğunu ifade etmiştir. Bir yönetici, atanmasında etkili olan kişiyi memnun etmeye çalışmak durumunda kaldığını; azledilmemek için keyfi istekleri yerine getirmekten başka çaresi olmadığını vurgulayan Hafız Abdullah, nizamname kuralları ve liyakat esas alınırca yöneticinin sadece kanuna uyup halka ve devlete hizmet edeceğini belirtmiştir. Bir devletin güçlü olması için memurlarının liyakatli ve özgüvenli olması gerektiğinin de altını çizmiştir.

Mecliste İstiklal Mahkemelerinin görev ve sayılarının artırılması, bütçe görüşmelerinde harcamalar ve başta İktisat olmak üzere vekaletlerin bütçe harcamaları, yol vergisinin kimlerin toplayacağı ve nerede harcanacağı, devlet idaresinde liyakatin ve derecelerin göz önünde tutularak memurların atanması konularında ayrıntılı olmayan kısa konuşmalar yapmış ve önerge veya kanun teklifleri, bütçe görüşmelerinde konuşmacılara sorular yöneltmiştir. Ülkeyi ilgilendiren kararların mutlaka Mecliste alınması gerektiğini ve Meclisin bağımsızlığını konuşmalarında sıklıkla vurgulamıştır. Mecliste görev yaptığı süre boyunca birçok kez söz almış, ama çoğunlukla kısa konuşmalar yapmıştır. 1923 yılı yaz aylarında yapılan II. TBMM seçimlerinde aday gösterilmemiş ve böylece parlamenter yaşamı da son bulmuştur.

1923 yılında memleketine dönerek ticaret yaşamına devam etmiş ve oğullarıyla Adapazarı Uzunçarşısı’da “Hafız Abdullah ve Mahdumları” adıyla tuhafiyeci dükkanı açmıştır. Ticaret hayatı pek iyi gitmemiş olmalı ki 1940 yılı başında Halk Fırkasından yardım talep etmiştir. Ancak nerede oturduğu konusunda teşkilatın tam bilgisi olmadığından Bolu, Düzce, Devrek ve nihayet Zonguldak teşkilatına sorulma süreci oldukça uzamış ve yardım alamadan 17 Kasım 1940 tarihinde hayata gözlerini yummuştur.

Hafız Abdullah Tezemir, Arapça, Farsça ve Rusça biliyordu. Evli ve 4 kız 4 erkek olmak üzere 8 çocuk babasıydı.

Esmâ TORUN ÇELİK

KAYNAKLAR

Arşiv ve Resmi Yayınlar

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA (Cumhuriyet Halk Partisi) 490-1-0-0/ 518- 2079 - 1

TBMM Zabıt Ceridesi, 3. B., I. Devre, C.II, Ankara, TBMM Basımevi, 1981.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, I-III., İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

Araştırma Eserler

Resul Narin, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Adapazarı Ticari Hayatına Dair Tespitler," **Geçmişte Günümüze Sakarya Tarih Kültür Toplum Uluslararası Sakarya Sempozyumu**, Adapazarı, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2018,

Selda Kılıç, "1920 Meclisinde Hafız Abdullah Efendi (Tezemir)", **Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu**, Kocaeli, Türkiye, 9- 11 Mart 2018, C.2, ss.1113-1133

TORUN, Esmâ vd, **İzmit Milletvekilleri 1920-1927**, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 2006.

Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönemi 1919-1923, C.III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Elektronik Kaynaklar

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=541&sayfa_no_son=541&sayfa_no=543&v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=4&v_birlesim=078 (erişim 29.11.2024)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=12&sayfa_no_son=12&sayfa_no=12&v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=5&v_birlesim=081 (erişim tarihi 29.01.2024)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=80&v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=6&v_birlesim=104 Erişim tarihi 29.11.2024)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=137&sayfa_no_son=137&sayfa_no=152&v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=8&v_birlesim=147 (erişim tarihi 29.11.2024)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.goruntule?sayfa_no_ilk=355&sayfa_no_son=355&sayfa_no=357&v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=9&v_birlesim=016 (erişim tarihi 29.11.2024)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.birlesimler_gc?v_meclis=11&v_donem=1 (erişim tarihi 02.12.2024)

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hafiz-abdullah-tezemir-1871-1940/?pdf=7650> adresinden erişilmiştir